

ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობა საქართველოში

ბიზნეს-გარემო

(ნაშრომი სრულდება და იბეჭდება
რუსთაველის ფონდის დაფინანსების ფარგლებში,
საგრანტო პროექტი N040-SPB-09)

დავით კობილაძე,

თბილისის ეკონომიკურ
ურთიერთობათა სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი, ეკონომიკის
აკადემიური დოქტორი

ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობა საქართველოში ძლიერია, რაზეც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ ბიზნესმენების გამოკითხვის შედეგები მეტყველებს.

გამოკითხვამ, რომელიც ორ რაუნდად სპეციალურად მომზადებულმა ინტერვიუებმა 2007 და 2008 წლების IV კვარტლის მდგომარეობით ჩაატარეს, 7500 საწარმო მოიცვა.

ბიზნეს-გარემოს შეფასების კითხვარი ითვალისწინებდა 21 შეკითხვას. თითოეულ შეკითხვაზე ბიზნესმენებს შეთავაზებული ჰქონდათ შესაძლო პასუხები და მათ ინტერვიუებისთვის უნდა ეპასუხათ იმ ვარიანტზე, რომელსაც მიიჩნევდნენ მართებულად. ასე მაგალითად, მე-6 შეკითხვა ამგვარად იყო დასმული: „გიწევთ თუ არა რაიმე პერიოდულობით არაოფიციალური გადასახადების გადახდა?“

6.1 მიწვევს სისტემატურად;

6.2 მიწვევს იშვიათად;

6.3 საერთოდ არ მიწვევს;

6.3 უარი პასუხზე.

კითხვები ფორმულარში შემდეგი შინაარსით და თანმიმდევრობითაა ასახული:

1. რამდენი წელი ეწევით სამეწარმეო საქმიანობას?

2. თქვენი შეფასებით როგორ შეიცვალა სამეწარმეო გარემო საქართველოში ბოლო ერთი წლის განმავლობაში?

3. თქვენი შეფასებით, როგორ შეიცვლება სამეწარმეო გარემო მომავალი 1 წლის განმავლობაში?

4. რამდენად იცნობთ ქვეყანაში მოქმედ საგადასახადო კანონმდებლობას? და ა.შ.

კითხვები ასევე ეხება ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის მახასიათებელ ისეთ მიმართულებებს, როგორიცაა: ბიზნესმენტა მიერ საგადასახადო კანონმდებლობის ცოდნა; მისი გამოყენება ბიზნესმენტა საქმიანობასთან მიმართებაში; მაკონტროლებელი ორგანოების დამოკიდებულება მეწარმეთა მიმართ; საბანკო სისტემიდან სესხების აღების პრაქტიკა; პროდუქციაში ადგილობრივი და იმპორტული ნედლეულის წილი; პროდუქციის გასაღების ბაზრები; საწარმოო სიმძლავრეების ვარგისიანობისა და დატვირთვის მაჩვენებლები; ბიზნესის განვითარების ხელისშემშლელი ფაქტორები; ამჟამინდელი საქმიანობის გაფართოების პერსპექტივა ახლო მომავალში.

როგორც ეხედავთ, ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის მახასიათებელი შემოთავაზებული კითხვები თავიანთი შინაარსით სხვადასხვაგვარია და მათი გამოსახვა სინთეზური ინტეგრირებული სტატისტიკური მახასიათებლით შესაძლებელი იქნება პროფესორ ბიკენტი გაბიძაშვილის მიერ შემოთავაზებული ფორმულით¹:

$$K_{\text{ინტ.}} = \frac{\sum_{i=1}^n K_i}{n},$$

სადაც $K_{\text{ინტ.}}$ – ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრირებული კოეფიციენტი;

K_i – i -ური ფაქტორის სუბინდექსი;

n – ფაქტორთა რიცხვი.

სუბინდექსი შეიძლება გაანგარიშებულ იქნეს შემდეგი ფორმულით²:

$$K_i = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}$$

ამრიგად, ზემოაღნიშნული კვლევის შედეგების ანალიზისას საჭიროა 21 კითხვის მიხედვით ცალკეული სუბინდექსის გაანგარიშება და ამის შემდეგ თითოეული კითხვის მიხედვით ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტის გაანგარიშება შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$K_{\text{ბიზ.}} = \frac{\sum_{i=1}^m K_i + (n-m) - \sum_{i=1}^q K}{n}$$

სადაც m – თითოეულ ფაქტორში ბიზნესმენტა მიერ გარემოს მიმზიდველობის დადებითად შეფა-

1 ბიკენტი გაბიძაშვილი. „პოპულარული სტატისტიკა ეკონომიკაში, ბიზნესსა და მენეჯმენტში“. თბილისი. 2008. გვ. 236.

2 იქვე, გვ. 237.

2010

ინოვაცი-პროგრესი

სებულის პოზიციებია, ხოლო q – ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის უარყოფითად შეფასებული პოზიციები.

ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრირებული კოეფიციენტის მნიშვნელობა, როგორც თითოეული ფაქტორის, ისე 21-ივე კითხვის (იანგარიშება თითოეული ფაქტორის ინტეგრირებული კოეფიციენტების საშუალო არითმეტიკული) მიხედვით, მთლიანად იცვლება 0-დან 1-მდე, ანუ, 0-დან 100%-მდე. თუ მისი მნიშვნელობა 0-დან 30%-ის ფარგლებშია, მიმზიდველობა სუსტია, 30-დან 60% - საშუალოდ ზომიერი, ხოლო 60%-ს ზემოთ – ძალიან ძლიერი.

ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის შემოთავაზებული ალგორითმი განვიხილოთ 2008 წლის კვლევის პროგრამით გათვალისწინებული რომელიმე, ვთქვათ, მე-2 კითხვის „თქვენი შეფასებით, როგორ შეიცვალა სამეწარმეო გარემო საქართველოში ბოლო ერთი წლის განმავლობაში“ მიხედვით.

პირველი ფაქტორის „მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა“ სუბინდექსი

$$K_1 = \frac{2905 - 1348}{6783 - 1348} = 0,2865;$$

მეორე ფაქტორის „უმნიშვნელოდ გაუმჯობესდა“ სუბინდექსი

$$K_2 = \frac{6783 - 1348}{6783 - 1348} = 1;$$

მესამე ფაქტორის „არ შეცვლილა, მდგომარეობა უცვლელია“ სუბინდექსი

$$K_3 = \frac{3467 - 1348}{6783 - 1348} = 0,3899;$$

მეოთხე ფაქტორის „უმნიშვნელოდ გაუარესდა“ სუბინდექსი

$$K_4 = \frac{2369 - 1348}{6783 - 1348} = 0,1879;$$

მეხუთე ფაქტორის „მნიშვნელოვნად გაუარესდა“ სუბინდექსი

$$K_5 = \frac{1966 - 1348}{6783 - 1348} = 0,1137;$$

მეექვსე ფაქტორს „უარი პასუხებზე“ ცალკე სუბინდექსად არ გამოვთვლით.

ახლა გადავიდეთ მოცემული კითხვის ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტის გაანგარიშებაზე.

$$K_{\text{ბიზნ.}} = \frac{\sum_{i=1}^m K_i + (n - m) - \sum_{j=1}^q K_j}{n} = \frac{1,2865 + (6 - 2) - 0,6915}{6} = 0,7659$$

ამრიგად, მოცემული კითხვის (ნიშნის) ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის კოეფიციენტი ძალიან ძლიერია.

მოცემული სქემის მიხედვით გაანგარიშებული კოეფიციენტები 2008 წლის მიხედვით თითოეულ კითხვაზე ცხრილის სახით ასეთნაირად გამოიყურება (იხ. ცხრილი №1):

დასმული 21 კითხვიდან ზემოაღნიშნული გაან-

ცხრილი №1

ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის
კოეფიციენტები 2008 წ. მიხედვით

კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.	კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.
2	0,862	12	1
3	0,845	13	0,592
4	0,860	14	0,428
5	0,845	15	0,522
6	0,269	16	0,719
7	0,839	17	0,506
8	0,937	19	0,974
9	0,932	20	0,757
10	0,463	21	0,682
11	0,880		

გარიშებები განზრახ არ ვაწარმოებთ პირველ და მე-18 კითხვებზე, რომელთა პასუხების ჩამონათვალი არ მიეიწინეთ მართებულად პასუხების დადებითი და უარყოფითი ნიშნის მიხედვით დაჯგუფება (პირველი კითხვა სამეწარმეო საქმიანობის დაწყებისა და მოქმედების ვადებს ეხებოდა; მე-18-ე საწარმოს ფუნქციონირების სახსრების წარმოშავლობას).

ზემოთ მოცემულ ცხრილში თითოეულ კითხვაზე გაანგარიშებული ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტებისგან საშუალო მაჩვენებლის გამოთვლით (12,8276:19=0,67, ანუ, 67%) მივიღებთ, რომ 2008 წლის მდგომარეობით ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობა საქართველოში ძლიერია.

ახლა ანალოგიური პროცედურებით გავიანგარიშოთ იგივე მაჩვენებლები 2007 წლის მიხედვით და გამოვსახოთ ასევე №2 ცხრილის სახით.

კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.	კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.
2	0,7659	12	0,4673
3	0,6988	13	0,6810
4	0,8593	14	0,3711
5	0,8408	15	0,5209
6	0,2642	16	0,6652
7	0,8454	17	0,5171
8	0,8826	19	1
9	0,8960	20	0,7206
10	0,4193	21	0,6458
11	0,7663		

ცხრილში მოტანილი თითოეული კითხვის მიხედვით გაანგარიშებული ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტებისგან საშუალო მაჩვენებელი 13,344:19=0,70, ანუ 70% გვიჩვენებს, რომ ისე როგორც 2008 წელს, 2007 წელსაც ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობა სა-

ქართველოში ძლიერია. თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2008 წელს 2007 წელთან შედარებით ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის მაჩვენებელი 3 პროცენტითაა შემცირებული. ჩემის აზრით, ამის მიზეზი რუსეთ-საქართველოს საომარი მოქმედებების გავლენა და მსოფლიო ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის გამოძახილი უნდა იყოს.

ახლა დავაკვირდეთ ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობაზე ბიზნესმენთა გამოკითხვის შედეგებზე და შესაბამისად, მათმა სტრატეგიულ-ტაქტიკურმა გადაწყვეტილებებმა, როგორი გავლენა იქონია მეწარმეობის საერთო მდგომარეობაზე საქართველოში. 2008 წლის შედეგებით მოქმედ საწარმოთა ბრუნვის მაჩვენებელი დაახლოებით 20 მლრდ. ლარია; გამოშვებული პროდუქციის მაჩვენებელი 10 მლრდ. ლარი; დამატებული ღირებულება 5 მლრდ. ლარი; დასაქმებულთა რაოდენობა დაახლოებით 349 ათასი კაცია, შრომის საშუალო ყოველთვიური ანაზღაურება 520 ლარი. დასაქმებულები ოთხი წლის წინანდელ მაჩვენებლებთან შედარებით გაზრდილია 26 ათასი კაცით, ხოლო, ყოველთვიური საშუალო ხელფასი – 3,2-ჯერ.

ახლა განვიხილოთ სამეწარმეო სექტორის ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები როგორ გამოიყურება ეკონომიკის სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორების მიხედვით.

მოქმედ საწარმოთა საერთო რაოდენობიდან 96 პროცენტი ეკონომიკის არასახელმწიფო სექტორში საქმიანობს. საწარმოთა მიკუთვნება არასახელმწიფო სექტორზე კიდევ უფრო მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდება ეკონომიკური საქმიანობის ისეთ სახეებში, როგორიცაა: **ვაჭრობა, სასტუმროები და რესტორნები, ოპერაციები უძრავი ქონებით, განათლება, მოპოვებითი მრეწველობა და დამამუშავებელი მრეწველობა. ეკონომიკის ისეთი სფეროები, როგორიცაა: ელექტროენერგიის, აირისა და წყლის წარმოება-განაწილება, ასევე ჯანდაცვა და სოციალური დახმარება მოქმედ საწარმოთა რაოდენობა ჯერ-ჯერობით ისევ სჭარბობს სახელმწიფო სექტორში.**

საწარმოთა ბრუნვის მაჩვენებლის 93 პროცენტს არასახელმწიფო სექტორის საწარმოები

აყალიბებენ. მოცემული მაჩვენებელი კიდევ უფრო მაღალია ისეთ სფეროებში, როგორიცაა: **ვაჭრობა; დამამუშავებელი მრეწველობა; სასტუმროები და რესტორნები; ოპერაციები უძრავი ქონებით; განათლება. ბრუნვის მაჩვენებელი სახელმწიფო სექტორის საწარმოებში ისეთი სახის საქმიანობების მიხედვით, როგორიცაა: საბით მოპოვებითი მრეწველობა; ჯანდაცვა და სოციალური დახმარება ჯერ-ჯერობით სჭარბობს არასახელმწიფო სექტორის შესაბამის მაჩვენებელს.**

არასახელმწიფო სექტორი პრეველირებს სახელმწიფო სექტორს სამეწარმეო სფეროში პროდუქციის გამოშვების მხრივაც (89%). ბრუნვის მაჩვენებლის მიხედვით, ჩამოთვლილ სფეროებს პროდუქციის გამოშვების მაჩვენებელში არასახელმწიფო სექტორის სახელმწიფო სექტორზე უპირატესობაში ემატება საქმიანობის ისეთი სახეები, როგორიცაა: **სოფლის მეურნეობა, ნადირობა, სატყეო მეურნეობა; მშენებლობა; ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა.**

საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრების ერთ-ერთი მაჩვენებელია ეროვნული სიმდიდრის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილის, ძირითადი კაპიტალის ეკონომიკის სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორებს შორის გადანაწილება. ამ მხრივაც სამეწარმეო სფეროში ძირითადი კაპიტალის 66 პროცენტი არასახელმწიფო სექტორის საწარმოებზე მოდის. მოცემული მაჩვენებელი კიდევ უფრო მაღალია ისეთ სფეროებში, როგორიცაა: **დამამუშავებელი მრეწველობა; მშენებლობა; ვაჭრობა; სასტუმროები და რესტორნები; ოპერაციები უძრავი ქონებით.** საპირისპირო სურათი დაფიქსირდა ჯანდაცვასა და სოციალურ დახმარებაში და ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში.

ეკონომიკის სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორებს შორის თანაფარდობის მსგავსი სიტუაცია დაფიქსირდა დამატებული ღირებულებისა და დასაქმების მაჩვენებლების ურთიერთშედარებისას.

და ბოლოს, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ქვეყნის სამეწარმეო სფეროში ზემოაღნიშნული სახის კვლევების გაგრძელება და მათი ჩატარების პროგრამების გამრავალფეროვნება.

ANOTATION

ASSESSMENT OF BUSINESS ENVIRONMENTAL ATTRACTIVENESS IN GEORGIA

Davit Kbiladze,

Academic doctor of economics, Associate professor
of Tbilisi State University of Economic Relations

Business environmental attractiveness of Georgia is powerful. Results of questionnaire done by National office of statistics which was conducted among businessmen indicates that fact. 21 question was asked during the survey. Questions were about payment of unofficial taxes, changes of business environment during last and future years, knowledge of tax legislation by businessmen, dependence of control organs on businessmen, practice of taking a loan from banking sector, etc.

This survey was done to calculate individual indexes and coefficient of business environmental attractiveness. In order to characterize business environment it is necessary to continue surveys like this and to make them more diverse.